

УДК: 378+155.2+500

О.П. САВЧУК

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського,
Одеса

ОСОБИСТІСНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлюються різні підходи до здійснення особистісної самореалізації майбутніх учителів природничих дисциплін під час навчання у ВНЗ.

***Ключові слова:** особистість, особистісна самореалізація, майбутніх учителів природничих дисциплін.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Аналіз наукових доробок з розвитку особистісної самореалізації майбутніх учителів засвідчує, що традиційна система вищої школи не відповідає вимогам, які ставить суспільство перед сучасним учителем природничих дисциплін, формує інтелектуального споживача, пасивного виконавця. Проблема особистісної самореалізації майбутніх учителів сьогодні залишається недостатньо розробленою. Практично немає опрацьованих методологічних підходів до її дослідження, розробок певних історичних моделей самореалізації особистості, праць, які б розкривали особливості індивідуального самоздійснення в різних умовах сучасного навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблем, свідчить про те, що у психолого-педагогічній літературі самореалізація особистості визначається як: прагнення до самопізнання, самопрояву, самозадоволення, реалізації власного потенціалу в творчій діяльності, створення значущих стосунків з іншими (О. Шелкунова); актуалізація внутрішнього буттєвого потенціалу людини в тій чи іншій сфері соціальної діяльності з користю для себе та в інтересах навколишнього середовища і суспільства (І. Чхеайло), самоздійснення (психологічний ріст, дозрівання, проявлення прихованих можливостей); самодосягнення, переживання і усвідомлення себе як синтезуючого духовного центру; здійснення можливого розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, соціумом і світом в цілому (Р. Ассаджиолі, Л. Коростильова); усвідомлення, доцільне розкриття й використання особистістю потенційних можливостей, спрямоване на вільний вибір шляхів особистісного зростання (А. Ковальова); цілеспрямовані, багатоаспектні зміни особистості, які слугують її меті – максимального духовно-морального і діяльнісно-практичного самозбагачення, самостійної побудови себе для продуктивної самореалізації в змінних умовах і успішного здійснення свого потенціального призначення (Л. Куликова).

Мета статті полягає у визначенні шляхів оптимальної самореалізації талантів та творчого потенціалу майбутніх учителів природничих дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта повинна орієнтуватися першочергово на розвиток особистості, на максимальне розкриття здібностей, які закладені в особистості.

За даними педагогів та психологів Т. Бауер, М. Лисиної, І. Беха, А. Мудрика і ін., визначено, що саме у віці від 15 до 17 років виразно проявляється потреба особистості у саморозвитку. Саме на цей вік припадає період студентства, який характеризується найбільш оптимальним потягом до особистісної самореалізації – відомо, що саме в студентські роки найбільш активно розкриваються потенційні можливості майбутніх учителів. Активізуються такі важливі процеси, як особистісне та професійне самовизначення, формування ціннісних орієнтацій та особистісних сенсів, організація самостійної діяльності щодо власного самовдосконалення.

У процесі навчальної діяльності можна помітити, як поступово змінюється рівень розвитку людини. Вчений Б. Ананьєв відзначає, що людина стає такою, якою робить її життя в певних обставинах, у формуванні яких вона сама бере участь. Прояв відбувається через соціальну активність в її власному житті, через соціальні зв'язки (дружба, любов, шлюб і сім'я, включення в маленькі і великі групи – колективи та ін.). Відомо, що більшість свого часу студенти проводять у колективі.

Розглядаючи колектив, А. Макаренко наголошував, що за відповідних умов відбувається реалізація творчого потенціалу особистості. В. Моляко наголошує, що особистість самостійно діє в житті й досягає при цьому суттєвого розумового розвитку і професійного рівня майстерності, усвідомлює свою відповідальність перед собою, колективом і суспільством [3].

Представники вітчизняної гуманістичної педагогіки другої половини ХІХст. В. Короленко, М. Коцюбинський, М. Пирогов, І. Франко визначали потребу розвитку самостійності, творчої активності учнів у навчальному й виховних процесах. К. Ушинський наголошував, що при налагодженій роботі навчального закладу відбувається активізація потенційних можливостей особистості, відбувається розширення меж її розумових, моральних та фізичних сил, кінцевим результатом є повноцінний розвиток.

Визначення терміну «самореалізація», прояв феномену в різноманітних сферах життєдіяльності розкриває значущість даної проблеми [4, с.156].

В. Сухомлинський особливого значення надавав роботі над собою, ототожнюючи поняття «творчість» та «самовизначення». Особистість як система складається з численності сутнісних сил, звідси – численність шляхів її самореалізації. Але ця кількість обмежена, і відокремлення можливих шляхів є запорукою ефективної самореалізації особистості.

Самореалізація особистості завжди характеризується ситуацією, коли особистість стає суб'єктом власного розвитку. Це добре підтверджується думкою Ф. Баррона [1], який наголошує, що здатність проектувати себе є головною функцією особистості, яка здійснюється за допомогою творчості.

Під особистісною самореалізацією ми розуміємо знайдення, пізнання себе, і як наслідок цього розвиток своїх особистісних можливостей та здібностей, зусиль у професійній діяльності, співтворчості, взаємодії, співдіяльності з іншими учасниками навчального процесу, збагачення особистісних та професійних сенсів діяльності і поведінки, задоволення спектру потреб, розкриття і посилення свободи індивідуального розвитку і творчості.

Особистісна самореалізація відбувається протягом всього життєвого шляху людини в контексті професійної сфери, а початковим етапом є навчання у ВНЗ, і як наголошує З. Курлянд, саме в цьому середовищі формуються найважливіші особистісні якості, відбувається процес розвитку особистостей.

Педагогічне навчання передбачає співпрацю особистості в досягненні нею вершин професійної майстерності, особистісну самореалізацію, розвитку її творчого потенціалу. Ми у своїй роботі проводимо дослідження по виявленню та розвитку особистісної самореалізації саме майбутніх учителів природничих дисциплін. Великі можливості закладені в професійній підготовці студентів цього профілю: володіння комплексом знань про рослинний та тваринний світ і властивості речовин, про механізми найважливіших біологічних і хімічних процесів; наявність експериментальних навичок і вмінь, необхідних для розв'язування теоретичних і практичних завдань, умінь формувати теоретичні і практичні знання учнів, методики проведення хімічного й біологічного експериментів, методики роботи на агроділянках; дотримання правил безпеки життєдіяльності; підвищення ступеня сформованості практичних умінь і навичок розв'язувати розрахункові та експериментальні задачі з хімії та біології [2]. Специфіка особистісної самореалізації майбутніх учителів природничих дисциплін зумовлена особливостями цієї професії, вимогами, які вона висуває до студентів та їх поєднанням з індивідуальними характеристиками особистості, що й знаходить своє вираження в індивідуальному стилі діяльності.

Студенти природничих дисциплін реалізують себе на примітивному рівні, вирішують завдання, які не належать до освітнього простору. Самореалізація студентів цього профілю стихійна й епізодична, у зв'язку з чим їх прагнення до особистісного зростання не є ціленаправленим.

Завдання, яке постає перед навчальними закладами – забезпечити максимальну продуктивну самореалізацію особистості під час навчання у ВНЗ, орієнтуватись на розвиток студента як особистості, і активного суб'єкта професійної діяльності, надати ґрунтовні знання з природничих дисциплін, залучати й надавати допомогу у реалізації власних педагогічних цінностей, навчати високим професійним навичкам у реальній діяльності, впливати на досягнення позитивних результатів, працювати над розвитком тих якостей і властивостей у студентів, які дадуть змогу впевнено без зайвого напруження здійснювати самостійно особистісну самореалізацію.

Процес будується на спільній двохсторонній суб'єкт – суб'єктній взаємодії. Ефективність особистісної самореалізації залежить від спектру можливостей, які пропонуються майбутнім учителям у ВНЗ для прояву їх самостійності у навчанні, науковій та художній творчості, різноманітних за тематикою секціях, наукових дослідженнях, гуртках та тематичних заходах. Ситуації, які спонукають особистість до активності, і є результатом особистісної самореалізації.

Проте, така орієнтація може бути реалізована на основі побудови відповідної стратегії діяльності викладача, що створює педагогічні умови з розвитку самореалізації особистісного і творчого потенціалу в системі взаємодії. Ця взаємодія є засобом розвитку сутнісних сил суб'єктів освіти.

Необхідно зрозуміти та виявити: чого хоче людина, що для неї має привабливість (це спрямованість, потреби, установки, ідеали); що може людина (це здібності, обдарування); що є вона сама – що із її тенденцій і настанов закріпилось у характері [3].

Підхід до студента як активного суб'єкта професійної діяльності відображається у:

1. ознайомленні студента з його можливостями;
2. створенні умов для виникнення і підтримки інтересу їх вивчати, аналізувати, знаходити шляхи в різноманітті підходів;
3. проведенні студентами різноманітних управ репродуктивного, конструктивного та творчого характеру на семінарських та практичних заняттях;
4. ознайомленні та випробовуванні на практиці продуктивних видів діяльності;
5. своєчасній педагогічній допомозі, що компенсує, збагачує особистість студента, стимулює подолання перешкод самореалізації.

Для забезпечення особистісної самореалізації в навчально-виховному процесі необхідно мати різноманітні дані:

– про сам процес самореалізації (його стратегії, технології, структуру, зміст, ресурси, результати);

– про поведінку і діяльність майбутніх учителів природничих дисциплін (їх особистісні установки, уявлення, думки, знання, уміння і т.і.);

– про соціальний контекст відносин, що впливає на відбір, інтерпретацію і виклад спостережувальних фактів.

Тому, наскільки в процесі навчання в університеті майбутній учитель природничих дисциплін зуміє розкрити свої природні здібності і дарування, відчутти свою унікальність, значущість, усвідомити, що він може виступати будівельником власного життя, залежатиме як від його самого, так і від усіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

Висновки. Ми дійшли висновку, що особистісна самореалізація буде ефективною при налагодженій взаємодії всіх суб'єктів навчально-виховного процесу стосовно усвідомлення значущості особистісної самореалізації майбутніх учителів природничих дисциплін, коли процес організації буде виступати як частина цілісного педагогічного процесу вищого навчального закладу, будуть враховані елементи її змісту, уміння впливати на досягнення позитивних результатів майбутніх учителів природничих дисциплін у своїй життєдіяльності.

Список використаної літератури

1. Баррон Ф. *Личность как функция проектирования человеком самого себя* // *Вопросы психологии.* - 1990. - № 2. - С. 153-159.

2. Кухарчук Т.А. *Організаційно-педагогічні умови адаптації молодих вчителів природничих дисциплін до роботи в школі : дис... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Кухарчук Т. А. – Тернопіль, 2009. – 222с.]*

3. Рибалка В. В. *Теорія особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник.* – Букаев В. В., - Одеса: 2009. – 575с.

4. Савчук О.П. *Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів / О.П. Савчук // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2010. – Вип.12(22). – С.154-158.*

Е. П. Савчук

Южноукраинский педагогический национальный университет имени К.Д. Ушинского, Одесса

ЛИЧНОСТНАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ КАК ПУТЬ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ РАЗВИТИЮ.

В статье освещаются разные подходы к осуществлению личностной самореализации будущих учителей естествознания во время учебы в вузе.

Ключевые слова: личность, личностная самореализация, будущие учителя естествознания

E. P. Savchuk

Southern National Pedagogical University of K.D. Yshinski, Odesa

PERSONAL SELF-REALIZATION OF FUTURE NATURAL SCIENCE TEACHERS AS A WAY TO THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT.

The article deals with different approaches to achievement of personal self-realization of future natural science teachers during the studies at higher educational establishments.

Key words: personality, personal self-realization, future natural science teachers.